

„Књажевачким крајем“ са Народном библиотеком „Његош“

Микица Сибиновић, *Geography of Knjazevac*, књига 1 (2012; 2013)

Mikica Sibinović, *Knjaževac*, књига 2 (2013)

Ивана Царевић и Микица Сибиновић, *Знаменити објекти геонаслеђа општине Књажевац у функцији развоја геотуризма*, књига 3 (2015)

Бојан Ристић, *Заглавак, у успоменама*, књига 4 (2016)

Милан Милосављевић, *Бели Поток кроз векове*, књига 5 (2016)

Микица Сибиновић, Марија Антић, Даница Шатнић и Иван Раткај, *Рурални простор општине Књажевац, антропогеографске основе развоја*, књига 6 (2016)

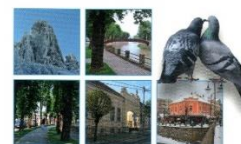
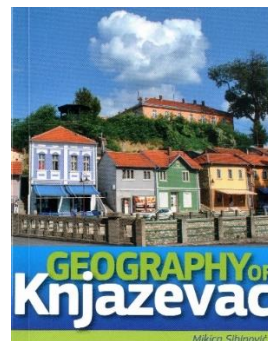
„Свет је попут какве књиге“, написао је једном јако давно Свети Августин. Народна библиотека „Његош“ последњих година настоји да микросвет књажевачког краја мало-помало смести у књиге. За разлику од публикација које је од 2008. до 2016. Библиотека објавила у едицијама „Времеплов вароши“, „Завештање“, „Казивања“ и „Записи о завичају“ (а и мимо ових едиција) и у којима настоји да за будућност сачува и „публикуму“ представи шаролико богатство завичаја и његовог културног наслеђа, књиге едиције „Књажевачким крајем“ тичу се завичаја у времену садашњем, а баве се актуелним темама, указују на поједине проблеме, имају практичну примену или се њихов садржај, најчешће закључци и резултати активности научноистраживачког карактера, могу употребити као подстицај и смернице у развоју различитих области живота на књажевачком подручју, нарочито руралном развоју, развоју туризма и пољопривреде.

О Књажевцу за госте и странце

Прва публикација у едицији, под насловом *Geography of Knjazevac* др Микице Сибиновића (1. изд. 2012; 2. изд. 2013), књига малог формата уобичајеног за туристичке водиче, посвећена је туристима, понајвише странцима који обилазе Књажевац и околину и садржи основне податке о природним и демографским карактеристикама књажевачког подручја (и Тимока и Заглавка и Буцака), тј. о његовом географском положају, рељефу, водама и клими, о становницима, о биљном и животињском свету, о бурној прошлости, традицији, неким важним споменицима, знаменитостима и манифестацијама, а са циљем

да посетиоцима брзо и лако представи туристичку понуду, природне лепоте и културно благо књажевачког краја. И то на дванаест језика – енглеском, француском, немачком, шпанском, италијанском, арапском, бугарском, руском, мађарском, словачком, румунском и српском. Да нас цео свет разуме!

На универзалном језику фотографије, Књажевац и околина, виђени кроз објектив врских књажевачких фотографа Ивице Васиљевића, Саше Милутиновића и Драгана Ристића, представљени су и у поглављу „Photo Gallery“ – Стара чаршија, паркови и кејови, Завичајни музеј, центар града са Спомеником слободе, здање Дома културе и Библиотеке, планински пејзажи, скијалишта и купалишта... Значајан простор добиле су и мале а важне ствари по којима је Књажевац препознатљив или које су, на неки начин, његови симболи – пар голубова крај Тимока, столетни брест, кестен у цвату, каћуни под снегом, роде које се гнезде по крововима, пчеле у кошницама, грожђе у виноградима, мотиви са двопрећних чарапа, вишња...

Идеја о објављивању ове књиге потекла је од аутора текста др Микице Сибиновића, чија је полазна хипотеза била то што дестинациони туристи знају врло мало о књажевачком крају, док су транзитни туристи најчешће потпуно неинформисани. Аутор је на промоцији првог издања књиге 19. октобра 2012. истакао још неколико важних чињеница: „На основу података Туристичке организације општине Књажевац, посета страних туриста у првих шест месеци 2012. године увећана је за 130% у односу на целу 2011. годину. Повећано интересовање страних туриста може се довести у везу са новоотвореним хотелом на Старој планини, али је Књажевцу потребно још пуно активности усмерених ка организацији одрживог туризма да би постао препознатљив на туристичкој мапи Србије“.

У жељу да овој препознатљивости иоле допринесе, књажевачка библиотека је 2013. објавила и публикацију под насловом *Књажевац* (књига 2 едиције „Књажевачким крајем“). Истог садржаја, али луксузно опремљена и допуњена новим фотографијама, ова је књига од 2013. протоколарни поклон Општине Књажевац.

Путовање дуго више стотина милиона година

Геонаслеђе Србије чине све геолошке, геоморфолошке, педолошке и посебне археолошке вредности настале током формирања литосфере, њеног морфолошког уобличавања и међузависности природе и људских култура, које због изузетног научног и културног значаја морају бити посебна брига свих друштвених фактора у Србији. (из декларације Научног скупа Геонаслеђе Србије, 1995)

Геонаслеђе књажевачког подручја тема је треће књиге едиције „Књажевачким крајем“ – двојезичне публикације *Знаменити објекти геонаслеђа општине Књажевац у функцији развоја геотуризма – Famous Elements of Knjazevac Municipality Geoheritage in Function of the Geotourism Development*. Аутори књиге су геолог др Ивана Царевић и географ др Микица Сибиновић, доценти Географског факултета Универзитета у Београду, а књига је настала након њиховог вишемесечног научног истраживања, у кабинету, у лабораторији, на терену...

Клисуре Коренатац, са терена, јун 2015

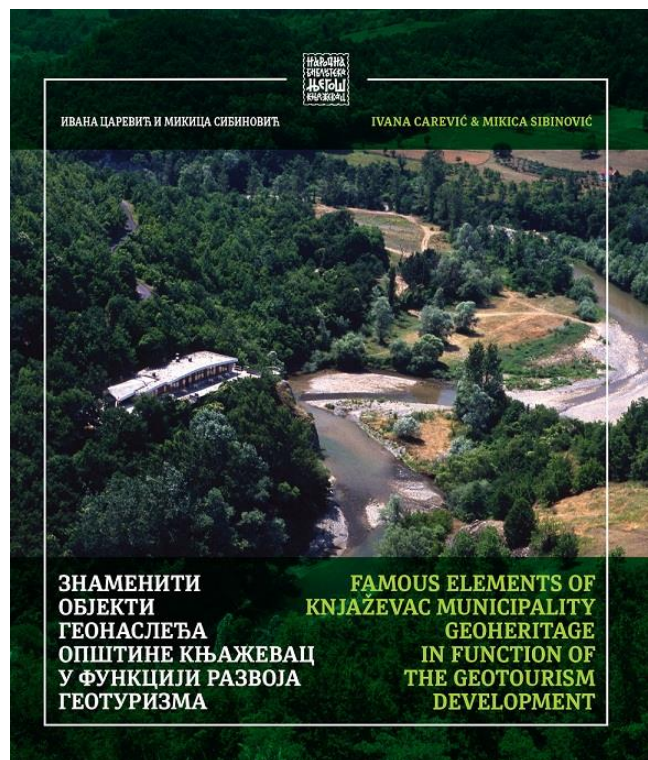

Клисуре Ждрело, Стогазовац, са терена, јун 2015

Подручје општине Књажевац издваја се по великом броју локалитета који представљају атрактивне објекте геонаслеђа. Поред тога што имају велику научну и едукативну вредност, они поседују и велики геотуристички потенцијал.

Уз велики број илустрација – географских и геолошких карата, фотографија, слика појединих појава, и уз кратки осврт на прва геолошка истраживања овог простора најпре странаца као што су Ами Буе, Викенел, Тула и др., а затим и оца српске геологије Јована Жујовића у другој половини 19. века, књига даје обиље података о специфичној и

разноврсној геолошкој грађи књажевачке општине, геоморфолошким, стратиграфским и петролошким објектима геонаслеђа. У књизи су проучени и описани знаменити објекти геонаслеђа, углавном они који су доступни посетиоцима – јама Леденица на Тупижници, клисура Ждрело у Стогазовцу, Бараница, клисура Коренатац, Бигар поток код Стањинца, хидрогеолошки феномен термални извор Ргошка бањица... Нарочита пажња посвећена је рудном богатству, лежиштима угља и некадашњим рудницама у Подвису, Вини, Влашком Пољу, Дубрави, Туштици, као и рудним лежиштима уранијума на Старој планини. Поменути су у књизи и најзначајнији објекти археолошког наслеђа – римско утврђење *Timacum Minus* крај Равне и пећински цртеж код села Габровница.

Публикација је настала са циљем да се уз помоћ речи и слике промовише геолошка и културноисторијска баштина књажевачког подручја. С обзиром на чињеницу да савремено туристичко тржиште обликују нова интересовања туриста, па се вредности геодиверзитета све чешће презентују кроз туристичку понуду са аспекта бољег разумевања и заштите природног наслеђа, идеја водиља аутора управо је била употпуњавање туристичке понуде Књажевца и околине, скретањем пажње на објекте геодиверзитета, археолошке вредности и историју рударства и индустријализације ове области. Како ово наслеђе представља велики потенцијал за развој

туризма, уз примере ревитализације рударских објеката у свету и код нас, у књизи су дати и примери могућих и пожељних начина промоције објеката геонаслеђа књажевачке општине, све у функцији развоја геотуризма.

Бар према суду рецензената.

Рецензенти публикације су проф. др Драгоман Рабеновић (Рударско-геолошки факултет у Београду, Геолошки завод Србије), проф. др Велимир Јовановић (Географски факултет у Београду) и др Срђан Белиј (Завод за заштиту природе Србије). Фотографије, углавном настале током теренских истраживања, фотографисали су аутори, др Царевић и др Сибиновић, а велики број потписује и књажевачки фотограф Саша Милутиновић Летећи.

Књига је писана научнопопуларним стилем и намењена је широј публици. Суиздавач је Српско географско друштво. Уз књиге едиције „Записи о завичају“, штампане 2015, посвећене великанима српске науке Јовану Цвијићу и Јовану Жујовићу и њиховим радовима о књажевачком простору, књига о геонаслеђу општине Књажевац, која је према мишљењу аутора и својеврсна синтеза истраживања ова два великана српске науке, представљена је јавности 26. фебруара 2016. године.

Заглавак у успоменама Заглавчана

Заглавак, у успоменама Бојана Ристића четврта је књига едиције „Књажевачким крајем“. Она садржи сећања на двадесет и два села Заглавка (Берчиновац, Штрбац, Штитарац, Старо Корито, Шарбановац, Алдинац, Горњу Соколовицу, Кандалицу, Балинац, Жуковац, Доњу и Горњу Каменицу, Папратну, Трговиште, Причевац, Радичевац, Градиште, Репушницу, Дејановац, Видовац, Дрвник и Локву), која у условима модерног живота лагано нестају са мапе Србије, носећи у заборав вишевековни начин живота и рада становништва у традиционалним планинским селима књажевачког краја. Кроз интервјуе са двадесет и двоје саговорника који воде порекло из различитих села Заглавка, аутор Бојан Ристић сажео је у књизи причу о историји села, породичној историји саговорника, а и њихове ставове о депопулацији насеља и могућностима ревитализације села.

У причама Заглавчана, као и аутора који је, вешто и уједначено, обликовао текстове на основу добијених интервјуа, присутна је

носталгија за животним колоритом у старопланинским селима Заглавка, у којима одавнина живе вредни, радни, реални и поштени људи, селима која су се, иако се до њих стизало излоканим, узаним, кривудавим и често неасфалтираним путевима (а и сада је тако), одликовала „разноврсношћу живота, пуном традиционалних обичаја, опуштеног понашања, искреног дружења и уживања у животним радостима које пружају природа и свеж планински ваздух“, а која се, ето, селе у успомене.

Како аутор наводи у уводу књиге, његови саговорници били су Заглавчани или потомци Заглавчана, различитих година (најстарији саговорник рођен је 1928, а најмлађи 1987. године) и занимања, људи који су образовањем или неким неуобичајеним активностима које их чине посебним изашли из оквира своје средине. Зато њихове успомене нису једноличне и укалупљене. У књизи су се нашла и четири ауторска текста – о Дејановцу др Дејана Крстића, о Репушници Бобице Миливојевић, о Папратни др Витомира Милића и о Градишту Драгана Минића. Сliku о опустелим селима Заглавка допуњује и неколико чланака преузетих из различитих новина и часописа, као и табела са статистичким подацима о броју становника заглавских насеља према пописима од 1834. до 2011. године.

Према мишљењу рецензента др Биљане Сикимић, научног саветника Балканолошког

института САНУ, и др Марије Антић, доцента на Географском факултету Универзитета у Београду, ова књига на оригиналан начин пружа значајан допринос разумевању проблематике сеоских насеља планинског простора источне Србије, те је добра основа и за истраживања у домену различитих хуманистичких наука, а људске судбине о којима сведочи имају универзалан значај.

О значају ове и сличних публикација говорило се и на промоцији 2. јуна 2016. Др Дејан Крстић, учесник на промоцији и један од Ристићевих казивача, истакао је и важност тога што је аутор сваком од саговорника дао шансу за субјективну ретроспективу, за лични угао сећања и гледања на прошлост и будућност Заглавка, јер у савременој етнологији, тј. антропологији, нису важне само културне чињенице и оно што чини културу, већ и субјективан однос људи према њима.

Бели Поток кроз векове

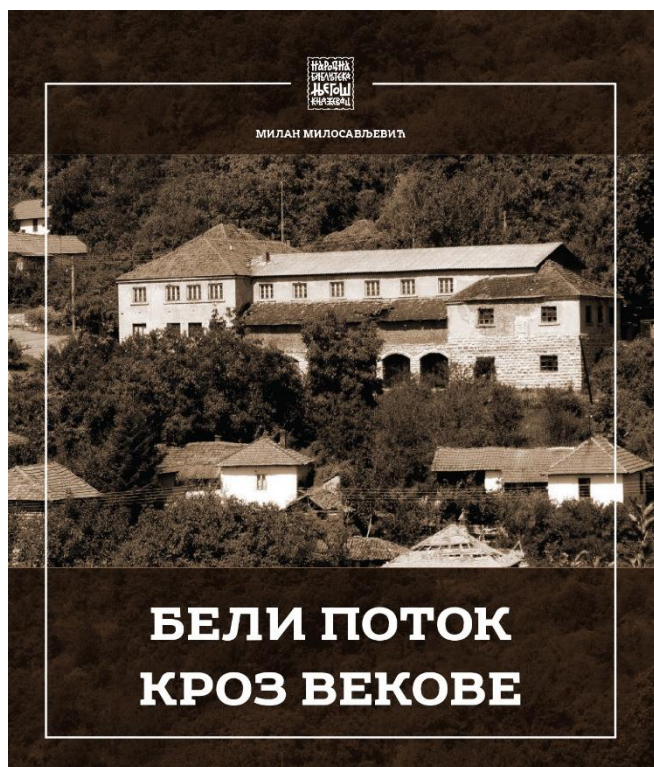
Општина Књажевац разликује се од многих других по бројности сеоских насеља која припадају њеној територији. Завичајна литература, међутим, не може се похвалити бројношћу монографија о овим насељима. Понешто података о већини од осамдесет и пет књажевачких села забележено је у рукописима хроника села, писаним од средине педесетих до краја осамдесетих година 20. века, а могу се наћи и у грађи и публикацијама које се баве неком широм темом. Само је двадесетак књажевачких села описано у посебним публикацијама, захваљујући пре свега локалпатриотизму појединих аутора и њиховој потреби да сачувају сећања о местима из којих потичу.

Као резултат вишегодишњег истраживања и прикупљања података из доступне литературе, архивске грађе, усмених извора, а и из искустава, сазнања и сећања аутора, искусног привредника Милана Милосављевића, настала је публикација *Бели Поток кроз векове*. Она се свеобухватно бави историјским, друштвеним, а нарочито привредним развојем књажевачког села Бели Поток, од његовог настанка до данашњих дана. Кроз причу о историји школства, културе, пољопривреде, занатства и других делатности, о појединим народним веровањима и обичајима, дочарава се у овој књизи слика живота села током више векова. Али, далеко од тога да се аутор задржао само на описивању

живота свога завичаја у прошлости. Он се посебно бави узроцима и разлозима пропадања и драстичног смањења броја становника села, као и условима (природним и привредним ресурсима) и могућностима ревитализације и обнове Белог Потока. Публикација садржи више од сто илустрација – фотографија и докумената из архивских извора и збирки, а и из приватних колекција Белопоточана, као и велики број фотографија које су за потребе ове књиге начинили Саша Милутиновић Летећи и мештани Белог Потока Лозица Јовановић и Миљан Гавриловић.

Према речима аутора, књига је намењена пре свега Белопоточанима, ради чувања сећања на прошлост села из ког потичу. Она треба да буде и подстицај Белопоточанима који живе у селу и баве се пољопривредом, а и онима који су се из њега одселили, да активно учествују у ревитализацији и обнови села и да га сачувају од даљег пропадања и нестајања.

Уз то, судбину Белог Потока деле и многа друга села књажевачке општине, те ова књига, пета у едицији *Књажевачким крајем*, даје слику о ширем простору и представља драгоцен извор података за многе истраживаче, а може да послужи и као модел и пример добре праксе другим ауторима који су се латили озбиљног посла писања о завичају.

Да је овај озбиљан посао аутор Милан Милосављевић успешно обавио говори и мишљење рецензента публикације, др Микице Сибиновића: „Монографска студија *Бели*

Поток кроз векове бави се проблемом генезе, развоја и специфичности становништва и привреде сеоског насеља Бели Поток у општини Књажевац. У њој је обрађена антропогеографска проблематика Белог Потока, али је извршена и компарација са осталим сеоским насељима општине Књажевац, развојним стратегијама Тимочке крајине и показатељима социо-економског развоја из периода Републике Србије, СРЈ, СФРЈ, Краљевине Југославије, Кнежевине Србије и Отоманског царства. На овај начин анализиран је хронолошки развој насеља Бели Поток, са аспекта територијалног и административног оквира, просторне и хијерархијске организације привреде, демографске структуре и физичко-географских карактеристика, а аутор даје и посебан осврт на актуелно стање, постојеће стратегије развоја и проблеме ревитализације сеоског насеља Бели Поток“.

На промоцији ове књиге, 9. јуна 2016, говорила је социолог др Лела Милошевић Радуловић, доцент Филозофског факултета у Нишу. Др Милошевић Радуловић, иначе пореклом из Белог Потока, истакла је на промоцији да обнова села није немогућа, али да је то тежак и дуготрајан процес, за који су одговорни и држава и појединци. Ова нам књига то поручује и на то нас опомиње, закључила је др Милошевић Радуловић. Још једна порука са овог скупа је и да у време нарочито израженог демографског одумирања сеоских насеља књажевачке општине (према попису из 2011. године тридесет и три села имају мање од педесет становника), овакве публикације добијају све већи значај, као извор за многострука истраживања – социолошка, антрополошка, демографска, историјска и др., а и као чувари сећања.

Рурални простор општине Књажевац

У сарадњи са истраживачима са Географског факултета Универзитета у Београду и Српским географским друштвом, а након исцрпних истраживања књажевачког краја из различитих области друштвене географије и вишемесечног теренског рада током лета 2016, објављена је обимна научна монографија *Рурални простор општине Књажевац, антропогеографске основе развоја*.

Аутори монографије су др Микица Сибиновић (аграрна географија), др Марија Шантић (географија насеља), др Даница

Шантић (географија становништва) и проф. др Иван Раткај (социјална географија). Рецензенти публикације су проф. др Милорад Рибар (Архитектонски факултет Универзитета у Београду), проф. др Емилија Манић (Економски факултет Универзитета у Београду) и др Драгица Гатарић (Географски факултет Универзитета у Београду).

Монографија третира рурални простор општине Књажевац и обухвата свих 85 сеоских насеља, размештених у три антропогеографске области књажевачког краја – Заглавак, Тимок и Буцак. Конципирана је у складу са савременим научним захтевима проучавања насеља као специфичних и динамичних просторних јединица. У њиховом тумачењу доминира сагледавање генезе, развоја, физиономских одлика, антропогеографског стања у прошлости и садашњости, демографске слике, аграрног пејзажа и функционалног капацитета.

Богато илустрована фотографијама насталим током теренских истраживања и оригиналним географским картама, ова монографија представља свеобухватно географско дело, намењено научној и стручној јавности у области руралне, економске, регионалне географије, а и у области социјалног и економског развоја. Она има вишеструки значај и применљивост у различитим областима друштвене праксе, а нарочито у конституисању рационалне и научно утемељене просторне организације у руралном простору општине Књажевац.

Рурални простор општине Књажевац, антропогеографске основе развоја шеста је књига едиције *Књажевачким крајем*. Суиздавач публикације је Српско географско друштво.

*Владана Стојадиновић,
уредник едиције*

